رویش روان شناسی، سال۱۰ ، شماره۲، شماره پیاپی ۵۹، اردیبهشت ۱۴۰۰
Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),10(2), 2021

اضطراب در قلمرو شخصیت: نقش نگرش‌ها

Anxiety in the realm of personality: The role of attitudes

حسین محققی
دانشیار گروه روانشناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
مهران فرهادی
استادیار گروه روانشناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
ابوالقاسم یعقوبی
استاد، گروه روانشناسی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
آزاده مهدوی (نویسنده مسئول)
دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

چکیده

مبحث شخصیت و ویژگی‌های شخصیتی در عین اینکه بسیار در پژوهش‌ها به آن پرداخته شده است از لحاظ بررسی برخی متغیرها در ارتباط با آنها مورد غفلت قرار گرفته است. اینکه این ویژگی‌ها با واسطه‌گری نگرش‌های ناکارآمد چگونه با اضطراب مرتبط هستند موضوعی است که در این پژوهش به آن پرداخته شده است. به این منظور تعداد ۲۴۰ نفر از دانشجویان دانشگاه بوعلی سینا همدان به عنوان نمونه انتخاب گردید و پرسشنامه‌های اضطراب بک (۱۹۹۰)، پرسشنامه نگرش‌های ناکارآمد بک و وایسمن (۱۹۷۸) و پرسشنامه شخصیتی نئو مک کری و کاستا (۱۹۸۵) به آنها داده و پر شد که تعداد ۶ نفر از افراد پرسشنامه‌ها را به صورت مخدوش پر کرده بودند لذا نمونه نهایی تعداد ۲۳۴ نفر انتخاب گردید. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد که به طور کلی مدل پژوهش دارای برازش نیکویی مطلوبی است. روابط بین اضطراب با روان‌رنجورخویی با حضور و بدون حضور متغیر میانجی‌گر نگرش‌های ناکارآمد معنی‌دار و مثبت می‌باشد و همچنین روابط بین اضطراب با برون‌گرایی با حضور و بدون حضور متغیر میانجی‌گر نگرش‌های ناکارآمد معنی‌دار و معکوس می‌باشد. همچنین یافته‌ها حاکی از آن بودند که در سطح معناداری ۰/۰۱ تنها متغیر روان‌رنجورخویی به واسطه نگرش‌های ناکارآمد با اضطراب رابطه معنی داری دارد و این رابطه برای برون‌گرایی برقرار نیست. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که نگرش‌های ناکارآمد می‌توانند به عنوان یک میانجی بین روان رنجورخویی و اضطراب عمل کنند.

واژه‌های کلیدی: *اضطراب، برون‌گرایی، روان‌رنجورخویی، نگرش ناکارآمد، ویژگی‌های شخصیتی.*

Hossein Mohagheghi
Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Economics and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.
Mehran Farhadi
Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Economics and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.
Abolghasem Yaghoobi
Professor, Department of Psychology, Faculty of Economics and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.
Azadeh Mahdavi *
PhD of educational psychology, Faculty of Economics and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.
azadeh.mahdavi@ymail.com

Abstract

Although the topic of personality and personality traits has been studied in many types of research, it has been neglected in the study of some variables. The fact that how these attributes are in a relationship with anxiety with the mediation of dysfunctional attitudes is one of these issues addressed in this study. For this purpose, 240 students from Bu-Ali Sina University in Hamedan were selected as the sample, and Beck Anxiety Inventory (1990), Beck and Wiseman Dysfunctional Attitudes Questionnaire (1987), and McCree and Casta Neo Personality Questionnaire (1985) were filled in. Six of the Individuals filled out the questionnaires in a misunderstood manner, so a final sample of 234 people was selected. The results of the structural equation modeling showed that in general, the model has a good fit of goodness. The relationship between anxiety and neuroticism with presence and without the presence of the mediator variable was positive and significant and also the relationship between anxiety with extroversion with presence and without the presence of the mediator variable is significant and reversible. Also, the findings indicated that at 0/01 significance level, only a neuroticism variable was significantly associated with anxiety with mediating dysfunctional attitudes and this relationship was not found for extraversion. Thus, it can be concluded that dysfunctional attitudes can act as a mediator between neuroticism and anxiety.

Keywords: *Anxiety, Extraversion, Neuroticism, Dysfunctional attitude, Personality traits.*

نوع مقاله : پژوهشی | **دریافت : دی ۹۹** | **پذیرش: بهمن ۹۹** | **ویرایش نهایی : اردیبهشت ۱۴۰۰**

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-08]

[DOR: 20.1001.1.2383353.1400.10.2.13.5]

مقدمه

ویژگیهای شخصیتی و ارزشهای شخصی از ویژگیهای مهم روانشناختی است که به عنوان پیش بینی کننده مهم بسیاری از نتایج عمل می کند (پارکس لدوک، فلدمن و باردی[۱]، ۲۰۱۴). نظریه پردازان شخصیت با یک تعریف واحد از شخصیت موافق نیستند؛ با این حال تعریفی که مورد قبول اکثر نظریه‌پردازان است این تعریف از شخصیت است: شخصیت عبارت است از الگوی نسبتاً پایدار صفات، گرایش‌ها یا ویژگی‌هایی که تا اندازه‌ای به رفتار افراد دوام می‌بخشد. به‌طور اختصاصی‌تر، شخصیت، از صفات یا گرایش‌هایی تشکیل می‌شود که به تفاوت‌های فردی در رفتار، ثبات رفتار در طول زمان و تداوم رفتار در موقعیت‌های گوناگون می‌انجامد (فیست و فیست[۲]، ۲۰۰۲؛ ترجمه سید محمدی، ۱۳۹۹). اگرچه در مورد ساختار بنیادی صفات شخصیتی اختلاف نظراتی وجود دارد، اما اکنون اکثر محققان شخصیت مدل پنج عاملی را پذیرفته‌اند (هاردی[۳]، ۲۰۰۷). پنج عامل اصلی بزرگ عبارتند از: روان‌رنجورخویی[۴]، برون‌گرایی[۵]، باز بودن به تجربه[۶]، توافق‌پذیری[۷] و وظیفه‌شناسی[۸] (تیلور[۹]،۲۰۱۲). روان‌رنجورخویی یعنی تمایل به تجربه هیجانات منفی مثل اضطراب و افسردگی؛ برون‌گرایی تمایل به معاشرت، خونگرمی، جرأتمندی، جستجوی محرک، فعال و شاد بودن است؛ باز بودن به تجربه تمایل به تخیل، خلاقیت، حساسیت هیجانی و هنری و غیرمتعارف بودن است؛ موافقت بعد روابط است که با نوع‌دوستی، اعتماد؛ تواضع و همکاری مشخص می‌شود و افرادی که وظیفه شناس تلقی می شوند را با عناوینی چون مؤدب، مهربان، یاری رسان، بخشنده، مسئولیت پذیر، دارای نظم و سخت کوش معرفی می شوند (مک گری و تراسیانو[۱۰]، ۲۰۰۵؛ رامرز-کوری، گرندون، آلفارو-پرز و پینن-آراونا[۱۱]، ۲۰۱۹). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که برخی ویژگی‌های شخصیتی با افکار منفی و اضطراب همراه است (بیرامی و اقبالی، ۱۳۹۱؛ احمدیان، ۱۳۹۳). اضطراب را در واقع همه‌ی انسان‌ها تجربه می‌کنند. اضطراب یک احساس منتشر، بسیار ناخوشایند و اغلب مبهم دلواپسی است که با علائم دستگاه اتونوم همراه می‌گردد (سادوک و سادوک، ۲۰۰۷؛ ترجمه پورافکاری، ۱۳۹۲). اضطراب یکی از موارد مهم و معمولی است که در افراد از همه فرهنگها و برخی از انواع حیوانات مشاهده می شود. برخی از واقعی ترین مشکلات برجسته پزشکی و بهداشت عمومی مانند اضطراب یا اختلالات افسردگی بر اساس آسیب شناسی احساسات است (داماسیو و کاروالو[۱۲]، ۲۰۱۳؛ نقل ازویدمن[۱۳]، ۲۰۱۵). امروزه اکثر پژوهشگران طبق نظریه لازاروس و فولکمن (۱۹۸۴) که معتقدند فشار روانی چیزی بیشتر از یک پاسخ عمومی محرک است، عمل می کنند. براساس این دیدگاه شناختی یک واقعه به خودی خود و بیرون از ذهن معنای خاصی ندارد، بلکه این ذهن شخص و ارزیابی وی از این موقعیت است که به آن معنا می‌بخشد. استرس زا بودن هر موقعیت معین بستگی به این دارد که چگونه آن را ارزیابی کنیم و چه واکنش هایی نسبت به آن موقعیت داشته باشیم (نقل ازپرهیزکار خاجانی، دیگان، پسندیده، علی پور و فرهادی، ۱۳۹۵).

بنابراین دیدگاه ها و نگرش‌های فرد در به وجود آمدن این اضطراب نقش اساسی دارد. برخی از این افکار و نگرش‌ها که تحت عنوان نگرش‌های ناکارآمد قلمداد می‌شوند، نگرش‌هایی هستند که افراد را مستعد افسردگی یا به طور کلی آشفتگی‌ها روانشناختی می‌نمایند (طهرانی زاده، ۱۳۸۳). مطابق مدل شناختی بک[۱۴] (۱۹۸۷) نگرش‌های ناکارآمد، باورهای کلی هستند که افراد در اثر تجربه نسبت به خود و جهان کسب می‌کنند. عقیده بر این است که این باورها و اعتقادات فرد را آماده می‌سازد تا موقعیت‌های خاصی را بیش از حد منفی و ناکارآمد تعبیر کند. این نوع نگرش‌ها معیارهای انعطاف‌ناپذیر و کمال‌گرایانه‌ای هستند که فرد از آن‌ها برای قضاوت در مورد خود و دیگران

[1] Parks-Leduc, Feldman & Bardi
[2] Feist & Feist
[3] Hardie
[4] Neuroticism
[5] Extraversion
[6] Openness
[7] Agreeableness
[8] Conscientiousness
[9] Tilwer
[10] McCrae & Terracciano
[11] Ramírez-Correa, Grandón, Alfaro-Pérez & Painén-Aravena
[12] Damasio & Carvalho
[13] Wiedemann
[14] Beck

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1400.10.2.13.5]

استفاده می‌کند و به عبارتی این نگرش‌ها به‌عنوان ساختارهای شناختی نسبتاً پایدار و مبنای گزینش ایجاد تمایز و کدگذاری محرک‌های محیطی توسط افراد می‌باشند و از آنجا که انعطاف‌ناپذیر و افراطی هستند و نسبت به تغییر مقاوم هستند، ناکارآمد تلقی می‌شوند (کنگ، ساه، تانگ و اسموکی[1]، ۲۰۱۶؛ نقل از حاج ایریلو، خوشنویس و قدرتی، ۱۳۹۸).

در مطالعه‌ای که موسی رضایی و همکاران (۱۳۹۳) درخصوص رابطه‌ی بین نگرش‌های ناکارآمد و استرس، اضطراب و افسردگی انجام دادند دریافتند که هرچه نمره‌ی فرد در نگرش ناکارآمد بالاتر باشد میزان اضطراب، استرس و افسردگی فرد نیز افزایش خواهد یافت. همچنین در پژوهشی که توسط بقال زاده آرایی (۱۳۹۵) با موضوع رابطه‌ی بین نگرش‌های ناکارآمد و مهارت‌های ارتباطی با اضطراب اجتماعی انجام داده است مشخص گردید که بین نگرش‌های ناکارآمد و اضطراب اجتماعی رابطه معنی‌دار وجود دارد. پژوهش دیگری نیز به بررسی رابطه‌ی بین ویژگی‌های شخصیتی و اضطراب امتحان پرداخته است که نتایج آن نشان می‌دهد اضطراب امتحان با روان‌رنجورخویی رابطه معناداری دارد اما با درون‌گرایی/برون‌گرایی رابطه معناداری ندارد و از بین ویژگی‌های شخصیتی مورد مطالعه، روان رنجورخویی توانست متغیر پیش‌بین اضطراب امتحان باشد (خسروی و بیگدلی، ۱۳۸۷). در پایان‌نامه‌ای که بن راضی غابشی (۱۳۸۷) با عنوان مقایسه‌ی ویژگی‌های شخصیتی و نگرش های ناکارآمد اقدام‌کنندگان خودکشی، افراد افسرده و افراد بهنجار انجام داد نشان داد که نگرش‌های ناکارآمد با خرده مقیاس روان‌رنجورخویی همبستگی مثبت و معنادار دارد و با ویژگی‌های وظیفه‌مداری، گشودگی به تجربه و برون‌گرایی همبستگی منفی دارد. پژوهش اسماعیلی (۱۳۸۷) نیز نشان داد که روان رنجورخویی به عنوان بعدی از ویژگی‌های شخصیتی می‌تواند به طور مستقیم بر نگرش‌های ناکارآمد اثر داشته باشد. در پژوهش‌های خارج از کشور نیز می‌توان به پژوهشی که توسط براون[2] و بک (۲۰۰۲) انجام گرفته است و در آن به بررسی مبانی نظری رابطه‌ی بین نگرش‌های ناکارآمد، کمال‌گرایی و مدل‌های مستعد افسردگی پرداخته است، اشاره کرد. همانطور که مشخص است تعداد پژوهش‌های انجام شده در خصوص موضوع مورد مطالعه این پژوهش انگشت‌شمار و اندک است و آن دسته از پژوهش‌ها که به نوعی به این موضوع پرداخته‌اند فقط در مقام تبیین یافته‌های خود اشاراتی غیرمستقیم به متغیرهایی مانند نگرش‌های ناکارآمد و اضطراب داشته‌اند؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش میانجی‌گری نگرش‌های ناکارآمد در رابطه با ویژگی‌های شخصیتی و اضطراب انجام شده است. مدل فرضی پژوهشگر که روابط مستقیم و غیرمستقیم زیر متغیرهای ویژگی‌های شخصیتی مانند روان‌رنجورخویی و برون‌گرایی را با واسطه‌گری نگرش‌های ناکارآمد در رابطه به اضطراب نشان می‌دهد به شرح زیر است:

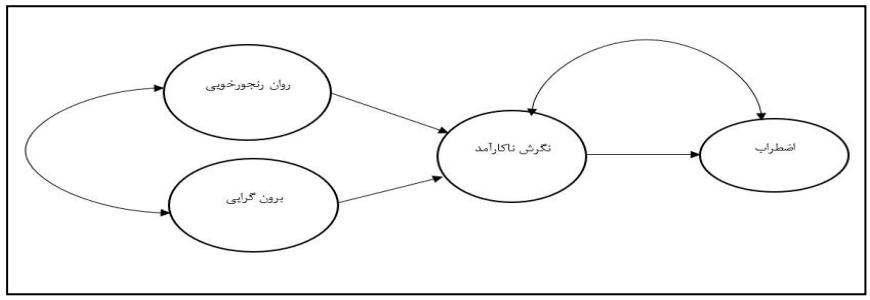

شکل۱- مدل فرضی پژوهشگر درخصوص روابط متغیرها

روش

جامعه پژوهش حاضر شامل کلیه دانشجویانی است که در دانشگاه بوعلی سینا همدان در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ مشغول به تحصیل بوده‌اند که از بین آنها تعداد ۲۴۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب شد که ۶ نفر از افراد پرسشنامه را به طور کامل پر نکرده بودند که در نهایت ۲۳۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. تحصیلات افراد براساس طبقه بندی از دیپلم تا دکتری (تعداد ۳۳ نفر دارای تحصیلات دیپلم، تعداد ۳۳ نفر تحصیلات کاردانی، تعداد ۱۰۶ نفر تحصیلات کارشناسی، تعداد ۵۰ نفر تحصیلات کارشناسی ارشد و تعداد ۱۲ نفر تحصیلات دکتری) بود و از نظر وضعیت تأهل ۱۶۲ نفر متأهل و تعداد ۷۲ نفر مجرد بودند. پرسشنامه‌های اضطراب بک، پرسشنامه نگرش

[1] Keng, Seah, Tong & Smoski
[2] Brown

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1400.10.2.13.5]

ناکارآمد و پرسشنامه پنج عامل شخصیت توسط این افراد پر شد و نتایج مورد تحلیل قرار گرفت. روش بررسی در این پژوهش روش غیرآزمایشی و در مجموع نوعی از روش های همبستگی است.

ابزار سنجش

پرسشنامه اضطراب بک[1] (BAI): این پرسشنامه را بک در سال ۱۹۹۰ تدوین کرد که دارای ۲۱ ماده بوده که شدت اضطراب را در یک مقیاس ۰ تا ۶۳ با روایی درونی بالا و اعتبار بالا اندازه‌گیری می‌کند (لانگ[2] و همکاران، ۱۹۹۶؛ به نقل از خضری مقدم، قربانی، بهرامی احسان و رستمی ۱۳۹۱). تأکید این پرسشنامه بر جنبه های فیزیولوژیکی اضطراب می‌باشد. سه ماده آن موضوعات خلق مضطرب، سه ماده ترس‌های ویژه و چهار ماده علائم خودکار بیش‌فعالی و تنش حرکتی مربوط به اضطراب منتشر را ارزیابی می‌کنند (غرایی، ۱۳۷۹). نمرات ۰ تا ۷ نشان‌دهنده اضطراب حداقل، ۸ تا ۱۵ نشان‌دهنده اضطراب خفیف، ۱۶ تا ۲۵ نمایانگر اضطراب متوسط و نمره ۲۶ تا ۶۳ نمایانگر اضطراب شدید است (لشکری پور، مقتدری، سجادی و فقیهی نیا، ۱۳۸۷). مطالعات انجام شده اعتبار و روایی مناسبی برای این پرسشنامه آشکار ساخته‌اند. اعتبار بازآزمایی بعد از یک هفته ۰/۷۵ بوده است. همبستگی کل ماده‌ها از ۰/۳۰ تا ۰/۷۶ متغیر می‌باشد (بخشانی، ۱۳۷۸). همچنین بخشانی (۱۳۷۸) اعتبار این پرسشنامه را از طریق بازآزمایی در شهر زاهدان ۰/۷۰ به دست آورده است. غرایی (۱۳۷۹) نیز از طریق بازآزمایی به فاصله دو هفته ضریب اعتبار پرسشنامه فوق را ۰/۸۰گزارش کرده است. در این پژوهش اعتبار از طریق بازآزمایی به فاصله دو ماه ۰/۹۰ و همسانی درونی آلفای کرانباخ ۰/۸۷ به دست آمد.

مقیاس نگرش‌های ناکارآمد[3] (DAS): مقیاس نگرش های ناکارآمد، توسط بک و وایسمن[4] در سال ۱۹۷۸تنظیم گردیده است و روشی برای استنتاج و پیدا کردن فرضیه‌های خاموش است. این مقیاس شامل دو فرم موازی است و هر فرم آن دارای ۴۰ عبارت است که پاسخ‌دهنده باید باور خود را در مورد آن بر مقیاسی که شامل موافقت کامل تا مخالفت کامل است در پاسخنامه تست مشخص نماید. روش نمره‌گذاری DAS به این شکل است که هر پاسخ آن نمره‌ای از (۱) کاملاً مخالف تا (۷) کاملاً موافق می‌گیرد. البته در مورد ماده های ۳۷،۳۵،۳۰،۲۹،۲۴،۱۷،۱۲،۶،۲ و ۴۰ نمره‌گذاری ماده‌ها برعکس سایر موارد می‌باشد. بنابراین نمره آزمودنی از حداقل ۴۰ تا حداکثر ۲۸۰ خواهد بود. مطابق تحقیقات مختلف، میانگین نمرات به دست آمده برای افراد سالم از ۱۱۹ تا ۱۲۸ گزارش شده است و نمرات بالاتر نشانگر آسیب‌پذیری است. مجموع نمرات این آزمون، معرف ناکارآمدی نگرش فرد می‌باشد. بررسی‌های متعدد نشان داده است که DAS از اعتبار پیش‌آزمون پس‌آزمون، ثبات درونی و روایی همزمان بسیار عالی برخوردار می‌باشد. وایسمن و بک سطح اعتبار معدل ۰/۸۹ و بالاتر را برای فرم A وB آزمون گزارش می‌دهند و همبستگی بین دو فرم آزمون بیشتر از ۰/۸۱ گزارش گردیده است. DAS با آلفایی از ۰/۸۴ تا ۰/۹۲ ثبات درونی کافی را نشان داده است (به نقل از طهرانی زاده، ۱۳۸۳). روایی ملاکی همزمان این مقیاس (فرم ۲۶ سوالی) در جمعیت ایرانی برای خرده مقیاس‌های موفقیت-کامل‌طلبی، نیاز به تأیید دیگران، نیاز به راضی کردن دیگران و آسیب‌پذیری-ارزشیابی عملکرد به ترتیب برابر با ۰/۴۵، ۰/۵۳، ۰/۴۸ و ۰/۵۷ می‌باشد.آلفای کرونباخ کل مقیاس نیز ۰/۹۲ بدست آمده است (ابراهیمی و موسوی، ۱۳۹۲).

پرسشنامه شخصیتی نئو[5] (NEO): در پژوهش حاضر برای سنجش ویژگی‌های شخصیتی افراد از فرم کوتاه آزمون نئو که دارای ۶۰ سؤال است استفاده شده است. این آزمون را اولین بار مک کری و کاستا[6]در سال ۱۹۸۵ تدوین نمودند. این آزمون پنج مورد از ویژگی‌های شخصیتی افراد را مورد سنجش قرار می‌دهد که عبارتند از: روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، تجربه‌گرایی، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی. روایی این پرسشنامه در ایران به روش همبستگی مقیاس‌های آن با پرسشنامه‌ی تجدید نظر شده‌ی آیزنک- فرم کوتاه در عامل روان‌رنجورخویی ۰/۷۲ و در عامل برون‌گرایی ۰/۷۰ و همبستگی مقیاس‌های توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی با مقیاس روان‌رنجورخویی ۰/۳۲ و همبستگی انعطاف‌پذیری با عامل برون‌گرایی ۰/۲۲ گزارش شده است (مهرابیان و آرندان، ۲۰۱۳). ضریب پایایی با روش آلفا برای

[1] Beck Anxiety Inventory
[2] Lang
[3] Dysfunctional Attitude Scale
[4] Wiseman
[5] NEO Personality Inventory
[6] McCare & Costa

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1400.10.2.13.5]

عوامل روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، تجربه‌گرایی، توافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹ و ۰/۷۹ (p<۰/۰۵) بوده است (صابر، موسوی و صالحی، ۱۳۹۱).

یافته‌ها

جدول ۱ شاخص‌های توصیفی و نرمال بودن متغیرهای اصلی پژوهش

متغیر	زیرمقیاس	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	K-S	معنی‌داری
ویژگی‌های شخصیتی	روان رنجورخویی	۲۳۴	۳۴/۶۵	۸/۸۱۸	۰/۹۶۳	۰/۳۱۲
	برون‌گرایی	۲۳۴	۳۷/۵۷	۶/۴۷۰	۰/۹۱۳	۰/۳۷۵
	نگرش‌های ناکارآمد	۲۳۴	۹۳/۹۰	۲۸/۳۶۴	۰/۸۰۳	۰/۵۴۰
	اضطراب	۲۳۴	۳۳/۰۶	۹/۰۴۸	۱/۰۶۸	۰/۲۰۴

جدول ۱ میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای روان‌رنجورخویی، برون‌گرایی، نگرش‌های ناکارآمد و اضطراب را نشان می‌دهد. مشاهده می‌شود که میانگین روان‌رنجورخویی و برون‌گرایی به ترتیب برابر ۳۴/۶۵ و ۳۷/۵۷ می‌باشد و میانگین و انحراف استاندارد نمره نگرش‌های ناکارآمد به ترتیب برابر ۹۳/۹۰ و ۲۸/۳۶۴ می‌باشد و میانگین و انحراف استاندارد بعد اضطراب به ترتیب برابر ۳۳/۰۶ و ۹/۰۴۸ می‌باشد. همچنین در این جدول نرمال بودن داده‌های پژوهش با استفاده از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف بررسی شده است. مشاهده می‌شود که سطح معنی‌داری این آزمون برای هر متغیر بزرگتر از ۰/۰۵ بوده لذا نتیجه گرفته می‌شود که داده‌های هر متغیر با سطح معناداری ۰/۰۱ نرمال می‌باشند.

جدول ۲. ضریب همبستگی بین متغیرهای اصلی با و بدون حضور متغیر میانجی‌گر

متغیر میانجی‌گر	متغیر وابسته		روان رنجورخویی	برون‌گرایی
بدون میانجی‌گر نگرش‌های ناکارآمد	اضطراب	ضریب همبستگی	۰/۵۳۴**	-۰/۴۵۲**
		معنی‌داری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
با وجود میانجی‌گر نگرش‌های ناکارآمد	اضطراب	ضریب همبستگی	۰/۵۱۲**	-۰/۴۱۶**
		معنی‌داری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

جدول ۲ ضریب همبستگی بین متغیرهای روان رنجورخویی و برون‌گرایی با اضطراب با و بدون حضور متغیر میانجی‌گر نگرش‌های ناکارآمد نشان می‌دهد. مشاهده می‌شود که ضریب همبستگی پیرسون بین اضطراب با روان رنجورخویی بدون حضور متغیر میانجی‌گر نگرش‌های ناکارآمد برابر ۰/۵۳۴ و با حضور آن برابر ۰/۵۱۲ بوده که در هر دو حالت در سطح P<۰/۰۵ معنی‌دار و مثبت می‌باشد و همچنین ضریب همبستگی پیرسون بین اضطراب با برون‌گرایی بدون حضور متغیر میانجی‌گر نگرش‌های ناکارآمد برابر ۰/۴۵۲- و با حضور آن برابر ۰/۴۱۶- بوده که در هر دو حالت در سطح P<۰/۰۵ معنی‌دار و معکوس می‌باشند. بنابراین متغیرهای روان رنجورخویی و برون‌گرایی بدون حضور و با حضور متغیر میانجی‌گر نگرش‌های ناکارآمد با متغیر اضطراب رابطه معنی‌داری در سطح اطمینان ۹۵ درصد دارد و متغیر نگرش‌های ناکارآمد میزان این رابطه را تعدیل می‌نماید. لذا فرض صفرد و فرض پژوهش پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به اینکه مقادیر این روابط در محدوده ۰/۳۵ تا ۰/۶۵ قرار دارند لذا شدت آن‌ها در سطح متوسط می‌باشد.

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1400.10.2.13.5]

جهت بررسی میزان همبستگی و تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیرهای ملاک به روش مدل مفهومی از روش معادلات ساختاری استفاده شد.

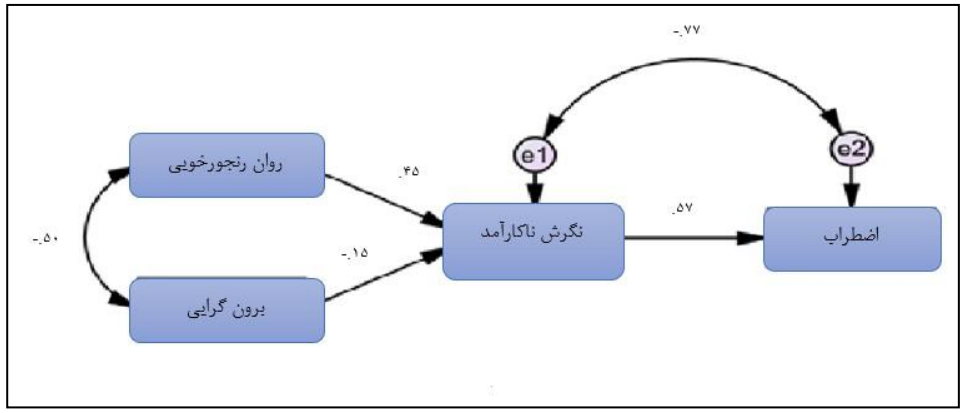

شکل ۲. مدل ساختاری اصلاح شده با برآورد ضرایب استاندارد

شکل ۲ مدل ساختاری برازش شده بر اساس مدل مفهومی پژوهش را با برآورد ضرایب استاندارد نشان می‌دهد. همچنین جدول ۳ مقادیر بدست آمده شاخص‌های برازش مدل را نشان می‌دهد که مشاهده می‌شود اکثر شاخص‌ها در حد مطلوب و قابل قبول قرار دارند و نتیجه می‌شود که مدل ساختاری متغیرهای پژوهش جهت تحلیل و برآورد فرضیات مطلوب و مناسب می‌باشد.

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل ساختاری پژوهش

شاخص	TLI	IFI	NFI	CFI	GFI	AGFI	RMR	CMIN/df	RMSEA
مقدار قابل قبول	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۹۰	–	< ۳	< ۰/۰۸
مقدار بدست آمده	۰/۹۶	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۱	۴/۱۱۳	۱/۳۹۱	۰/۰۷
وضعیت	عدم رد	عدم رد	عدم رد	عدم رد	عدم رد	عدم رد	–	عدم رد	عدم رد

شکل ۲ مدل ساختاری پژوهش با برآورد ضرایب استاندارد و میزان همبستگی اشتراکی یا چندگانه بین متغیرهای ملاک و مستقل را نشان می‌دهد. با توجه به جدول ۳ کلیه شاخص‌های مورد بررسی به منظور ارزیابی برازش مدل ساختاری پژوهش مورد پذیرش قرار گرفته‌اند. همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود مقدار شاخص IFI برابر ۰/۹۹ بوده و بیشتر از حد معین ۰/۹۰ می‌باشد که مقایسه مدل حاضر با مدل استقلال را نشان می‌دهد که در سطح مطلوبی قرار دارد. مقدار شاخص بنتلر و بونت یا NFI برابر ۰/۹۸ بدست آمده است که بالاتر از حد معین ۰/۹۰ می‌باشد و نشان از معناداری و نیکویی برازش مناسب در تحلیل ساختار کوواریانس دارد. همچنین مقدار شاخص CFI برابر ۰/۹۹ محاسبه شده و این شاخص نیز بیشتر از حد معین ۰/۹۰ می‌باشد، بدین معنی که همبستگی بالایی بین متغیرهای مدل ساختاری پژوهش وجود دارد. همچنین برای شاخص نیکویی برازش GFI مقدار ۰/۹۹ بدست آمده است که بیشتر از حد معین ۰/۹۰ می‌باشند و مناسب بودن مدل را تأیید می‌کنند. مقدار بدست آمده برای شاخص RMR برابر ۴/۱۱۳ بوده که مقدار کمی دارد و این بیان می‌کند ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده در مدل برازش شده در حد مطلوب می‌باشد. در نهایت ریشه ی میانگین مجذورات تقریب یا همان RMSEA برابر با مقدار ۰/۰۷ محاسبه شده است که کمتر از معیار ۰/۰۸ می‌باشد و بنابراین می‌توان بیان

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1400.10.2.13.5]

نمود که برازش مدل تحلیل ساختاری پژوهش حاضر به طور کلی در سطح مناسبی ارزیابی می‌شود. پس از برازش و تأیید مدل ساختاری بین متغیرهای پژوهش می‌توان مقدار همبستگی پیرسون و ضرایب رگرسیونی بین آنها را نیز بدست آورد و فرضیات پژوهش را بررسی نمود.

جدول ۴. اثرات مستقیم و غیرمستقیم استاندارد متغیرهای مستقل بر متغیرهای ملاک در مدل ساختاری

متغیر مستقل	متغیر وابسته	اثر مستقیم استاندارد	اثر غیرمستقیم استاندارد	معنی‌داری
روان رنجورخویی	نگرش‌های ناکارآمد	۰/۴۵	-	<۰/۰۵
برون‌گرایی	نگرش‌های ناکارآمد	-۰/۱۵	-	<۰/۰۵
نگرش‌های ناکارآمد	اضطراب	۰/۵۷	-	<۰/۰۵
روان رنجورخویی	اضطراب	-	۰/۲۷	<۰/۰۵
برونگرایی	اضطراب	-	-۰/۰۹	>۰/۰۵

جدول ۴ مقادیر اثرات مستقیم و غیرمستقیم استاندارد شده در متغیرهای مدل ساختاری اصلاح شده پژوهش را نشان می‌دهد. بر اساس این جدول می‌توان مشاهده کرد که اثر مستقیم روان رنجورخویی و برون‌گرایی بر نگرش‌های ناکارآمد به ترتیب برابر ۰/۴۵ و ۰/۱۵- بوده که در سطح P<۰/۰۵ معنی‌دار می‌باشند و همچنین اثر مستقیم نگرش‌های ناکارآمد بر اضطراب برابر ۰/۵۷ بوده که در سطح P<۰/۰۵ معنی‌دار می‌باشد. همچنین اثر غیرمستقیم روان رنجورخویی با میانجی‌گری نگرش‌های ناکارآمد بر اضطراب برابر ۰/۲۷ بوده که در سطح P<۰/۰۵ معنی‌دار می‌باشد و اثر غیرمستقیم برون‌گرایی با میانجی‌گری نگرش‌های ناکارآمد بر اضطراب برابر ۰/۰۹- بوده که در سطح P<۰/۰۵ معنی‌دار نمی‌باشد. بنابراین نتیجه می‌شود در سطح اطمینان ۹۵ درصد تنها متغیر روان رنجورخویی به واسطه نگرش‌های ناکارآمد با اضطراب رابطه معنی داری دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه‌ی حاضر در دو قسمت انجام شد. در بخش اول ما به بررسی اعتبار مدل‌های اندازه‌گیری پرداختیم که نتایج نشان داد که مدل حاضر از اعتبار کافی برخوردار هست؛ بخش بعدی برازش مدل را مورد بررسی قرار داده است که نتایج نشان‌دهنده‌ی این است که مدل از برازش مطلوبی برخودار است. این مطالعه با مطالعات دیگری از جمله پژوهش اسماعیلی (۱۳۸۷)، موسی رضایی و همکاران (۱۳۹۳) و بن راضی غابشی (۱۳۸۷) همخوانی دارد. شاخص‌های نیکویی برازش مدل نشان داد که به طور کلی مدل با داده‌ها برازش دارد. در واقع فرضیه‌های پژوهشگر که در قالب مدل نظری ارائه شد، در مجموع با داده‌های به دست آمده از نمونه مطابقت داشت و می‌توان گفت که مدل تأیید شد. تحلیل روابط ساختاری نشان داد که روان رنجورخویی به عنوان بعدی از ویژگی‌های شخصیتی می‌تواند به طور مستقیم بر نگرش‌های ناکارآمد اثر داشته باشد که با پژوهش اسماعیلی (۱۳۸۷) مطابقت دارد. یکی از دلایل این ارتباط می‌تواند عنصر مشترک تحریف‌های شناختی و تفسیر اطلاعات به سبک منفی در نگرش‌های ناکارآمد و ویژگی‌های روان رنجورخویی باشد. کسانی که دارای ویژگی روان رنجورخویی هستند مستعد تجربه‌ی هیجانات منفی مانند افسردگی و اضطراب هستند و این خود یکی از پیش‌زمینه‌های استفاده از افکار ناکارآمد است. از سوی دیگر اثر غیرمستقیم این متغیر با میانجی‌گری نگرش‌های ناکارآمد بر اضطراب را هم می‌تواند توجیه کند. این یافته با پژوهش موسی رضایی و همکاران (۱۳۹۳) همخوانی دارد که در آن ویژگی شخصیتی روان‌رنجورخویی پیش‌بین مناسبی برای اضطراب امتحان بوده است. متغیر دیگری که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته برون‌گرایی است که به عنوان بعدی از ویژگی‌های شخصیتی به طور مستقیم بر نگرش‌های ناکارآمد اثر معنی‌دار و معکوس دارد. یعنی هرچقدر فرد ابراز هیجان بیشتری داشته باشد میزان تحریف‌های شناختی در آنها کاهش پیدا می‌کند که با پژوهش بن راضی غابشی (۱۳۸۷) مطابقت دارد که در آن خرده مقیاس‌های نگرش‌های ناکارآمد با ویژگی برون‌گرایی دارای همبستگی منفی بوده است. کسانی که از ویژگی‌های برون‌گرایی بیشتری برخوردار هستند کمتر دچار افسردگی می‌شوند و پژوهش‌ها نشان داده است که بین افسردگی و برون‌گرایی رابطه‌ی منفی و معناداری وجود دارد (چیوکوتا

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1400.10.2.13.5]

و استیل و پترسون و همکاران (۲۰۰۵)؛ نقل از موسی زاده و حاجی علیزاده، ۱۳۹۶). بنابراین استفاده از تحریف‌های شناختی و افکار آسیب‌زای کمتری دارند. یکی از توجیه‌ها می‌تواند این باشد که افراد برون‌گرا افکار، دلواپسی‌ها و ناراحتی‌های خود را با دیگران بیشتر در میان می‌گذارند و بازخوردهای بیشتری درخصوص افکار خود می‌گیرند و میزان اضطرابی که تجربه می‌کنند به واسطه این بازخوردها و استفاده کمتر از خطاهای شناختی، نسبت به افراد دیگر کمتر است. از جمله محدودیت های این پژوهش این بود که پژوهش حاضر بر روی دانشجویان دانشگاه بوعلی انجام شده است و قابل تعمیم دهی به جوامع دیگر نیست. پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های بعدی در گستره جغرافیایی وسیع تر و جامعه ای غیر از دانشجویان مورد مطالعه قرار گیرد و خرده مقیاس‌های نگرش‌های ناکارآمد در این مدل به طور جداگانه بررسی شوند؛ همچنین از نتیجه پژوهش حاضر می توان در کارگاه های روانشناختی که برای دانشجویان گذاشته می شود استفاده کرد.

منابع

ابراهیمی، ا. و موسوی، غ. (۱۳۹۲). ویژگی های روان سنجی مقیاس نگرش های ناکارآمد (DAS-26) در بیماران مبتلا به اختلالات خلقی. *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام*، ۲۱ (۵)، ۲۰-۲۸.

احمدیان، ن. . (۱۳۹۳). رابطه ویژگی های شخصیتی و منبع کنترل با اضطراب امتحان در دانش آموزان دبیرستانی شهر بیرجند. مجله مطالعات روانشناسی تربیتی، ۱۰ (۱۸)، ۱-۲۰.

اسماعیلی، م. (۱۳۸۷). *مقایسه ویژگی های شخصیتی، نگرش های ناکارآمد و راهبردهای مقابله ای در افراد دارای فشارخون اساسی با افراد عادی*. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه تبریز

بخشانی، ن. (۱۳۸۷). *اثربخشی درمان شناختی رفتاری بر مبتلایان به اختلال اضطراب*. تهران: انجمن روانپزشکی.

بقال زاده آرایی، ع. (۱۳۹۵). *بررسی رابطه ی نگرش ها ناکارآمد و مهارتهای ارتباطی با اضطراب اجتماعی در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه پیام نور آران و بیدگل*. کنفرانس ملی دانش و فناوری روانشناسی، علوم تربیتی و جامع روانشناسی ایران

بن راضی غابشی، م. (۱۳۸۷). *مقایسه ی ویژگی های شخصیتی و نگرش های ناکارآمد اقدام کنندگان خودکشی، افراد افسرده (بدون سابقه اقدام به خودکشی) و افراد بهنجار*. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه شیراز.

بیرامی، م. و اقبالی، ع. (۱۳۹۱). تعامل عامل های شخصیتی با علائم افسردگی، ناامیدی و افکار خودکشی در بین دانشجویان. مجله پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، ۳۴ (۱)، ۳۴-۲۸.

پرهیزکار خاجانی، ع؛ دیگان، گ؛ پسندیده، م.م؛ علی پور، ز. و فرهادی، م. (۱۳۹۵). *مقایسه میزان استرس بین همسران بیماران سرطانی و همسران عادی*. دومین کنفرانس بین المللی رویکردهای نوین در علوم انسانی، تهران.

حاج ایریلو، ش؛ خوشنویس، ا. و قدرتی، س. (۱۳۹۸). تأثیر آموزش خودمراقبتی بر نگرشهای ناکارآمد زنان داوطلب مربیگری تربیت جنسی کودکان. آسیب شناسی، مشاوره و غنی سازی خانواده، ۵، ۱(پیاپی ۹): ۷۷-۹۰.

خسروی، م. و بیگدلی، ا. (۱۳۸۷). رابطه ویژگی های شخصیتی با اضطراب امتحان در دانشجویان. *مجله علوم رفتاری*، ۲ (۱)، ۱۳-۲۴.

خضری مقدم، ن؛ قربانی، ن؛ بهرامی احسان، ه. و رستمی، ر. (۱۳۹۱). اثربخشی گروه درمانی بر کاهش علائم روان شناختی بیماران ام اس. *مجله روانشناسی بالینی*، ۴، ۱ (پیاپی ۱۳)، ۱۳-۲۲.

سادوک، ب. ج. و سادوک، و. آ. (۲۰۰۷)، ترجمه نصرت الله پورافکاری. (۱۳۹۲). خلاصه روانپزشکی: علوم رفتاری- روانپزشکی بالینی. نشر شهرآب

صابر، ف؛ موسوی، و. و صالحی، ا (۱۳۹۳). مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های حل مساله در مردان معتاد و غیر معتاد. *فصلنامه علمی-پژوهشی اعتیادپژوهی*، ۵ (۱۹) :۳۹-۵۵.

طهرانی زاده، م. (۱۳۸۳). *بررسی نارساکنش وری نگرش دختران فراری و عادی*. پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی عمومی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

عبدی، س؛ باباپور خیرالدین، ج. و صادری اسکویی، ا. (۱۳۸۷). رابطه ویژگی های شخصیت و سلامت روان شناختی با "توجه آگاهانه به حال" در دانشجویان. *اصول بهداشت روانی*، ۱۰ (۴)، ۲۸۱-۲۸۸.

غرایی، ب. (۱۳۷۹). *اندازه گیری برخی الگوهای شناختی در بیماران افسرده و مضطرب*. تهران: انجمن روانپزشکی.

فیست، ج. و فیست، گ. (۲۰۰۲). *نظریه های شخصیت (ویراست هشتم)*. ترجمه یحیی سیدمحمدی. (۱۳۹۹). نشر روان

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1400.10.2.13.5]

لشکری پور، ک؛ مقتدری، ع؛ سجادی، ع. و فقیهی نیا، م. (۱۳۸۷). بررسی شیوع افسردگی پس از سکته مغزی و ارتباط آن با میزان ناتوانی و محل ضایعه مغزی. *اصول بهداشت روانی*، (پیاپی ۳۹)، ۱۹۱-۱۹۷.

موسی رضایی، ا؛ خالدی، ف؛ خبازی فرد، م؛ مؤمنی قلعه قاسمی، ط؛ کشاورز، م. و خدایی، م. (۱۳۹۴). نگرش های ناکارآمد و ارتباط آن با استرس، اضطراب و افسردگی در مبتلایان به سرطان پستان. *مجله تحقیقات نظام سلامت*، ۱۱ (۱)، ۶۸-۷۶

موسی زاده، ا. و حاجی علیزاده، ک. (۱۳۹۶). پیش بینی افسردگی براساس نگرش های ناکارآمد، ویژگی های شخصیتی و الگوهای ارتباط خانواده در بیماران مبتلا به صرع. *مجله شفای خاتم*، ۵ (۴)، ۴۷-۵۶.

Brown, G. P., & Beck, A. T. (2002). Dysfunctional attitudes, perfectionism, and models of vulnerability to depression. *Perfectionism: Theory, research, and treatment*, 231-251.

Hardie, E., & Tee, M. Y. (2007). Excessive internet use: The role of personality; loneliness and social support networks in internet addiction. *Australian Journal of Emerging Technologies & Society*, 5(1), 34-44.

Lazarus, S., & Folkman, S. (1984*). Stress appraisal and coping*, New York: Springer.

McCrae, R. R., & Terracciano, A. (2005). 78 Members of the Personality Profiles of Cultures Project: Universal features of personality traits from the observer's perspective: Data from 50 cultures. *J Person Soc Psychol*, 88, 547-561.

Mehrabian, T., & Arendan, O. (2013). The relationship between personality traits and emotional intelligence with life satisfaction among female and male students living in dorms of Shahid Chamran University (master`s thesis) Shahid Chamran University, Ahvaz.

Parks-Leduc, L., Feldman, G., & Bardi, A. (2014). Personality Traits and Personal Values: A Meta-Analysis. Personality and Social Psychology Review

Ramírez-Correa, P., Grandón, E. E., Alfaro-Pérez, J., & Painén-Aravena, G. (2019). Personality types as moderators of the acceptance of information technologies in organizations: A multi-group analysis in PLS-SEM. *Sustainability*, *11*(14), 3987.

Tilwer, R. M. (2012). Pathological gambling and five factor model of personality. *Personality and individual differences*, *43*(17), 873-80.

Wiedemann, K. (2015). Anxiety and Anxiety Disorders [Internet]. Second Edi. Vol. 1, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences.*

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-08]

[DOR: 20.1001.1.2383353.1400.10.2.13.5]